

საფონდო ბირჟების მნიშვნელობისა და როლის მიმოხილვა საქართველოსა და გლობალურ ეკონომიკაში

თამარ ჩაჩანიძე
სტუ-ს ასისტენტ-პროფესორი

რეზიუმე

საფონდო ბირჟები წარმოადგენენ თანამედროვე ფინანსური სისტემის მნიშვნელოვან ნაწილს, რომლის მთავარი ფუნქციაა კაპიტალის მოზიდვა, ბაზრის ლიკვიდურობის უზრუნველყოფა, ფასის დადგენა და რეგულაცია. ამ სტატიაში განხილულია საფონდო ბირჟების ძირითადი ფუნქციები და მათი გავლენა ეკონომიკაზე როგორც მსოფლიოში, ისე საქართველოში. განხილულია კაპიტალის ფორმირების ხელშეწყობი ფაქტორები, ლიკვიდურობის ზრდა, საერთაშორისო ინვესტიციების მოზიდვა, რისკების მართვა და სხვა ძირითადი მახასიათებლები, რომლებიც განსაზღვრავენ ბირჟების როლს ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში.

საკვანძო სიტყვები: საფონდო ბირჟა, კაპიტალის ფორმირება, ბაზრის ლიკვიდურობა, ეკონომიკური განვითარება, ინვესტიციები, ფინანსური სტაბილურობა, საქართველოს საფონდო ბირჟა, კორპორატიული მმართველობა, ეკონომიკური სტაბილურობა.

AN OVERVIEW OF THE IMPORTANCE AND ROLE OF STOCK EXCHANGES IN THE ECONOMY OF GEORGIA AND THE GLOBAL ECONOMY

Tamar Chachanidze
Asistant Proffesor of GTU

ABSTRACT

Stock exchanges are a vital component of the modern financial system, with primary functions including capital formation, ensuring market liquidity, price discovery, and regulation. This article examines the core functions of stock exchanges and their impact on the economy both globally and in the context of Georgia. It explores factors facilitating capital formation, increasing liquidity, attracting international investments, managing risks, and other key characteristics that define the role of stock exchanges in national economic development.

Keywords: stock exchange, capital formation, market liquidity, economic development, investments, financial stability, Georgian Stock Exchange, corporate governance, economic stability.

შესავალი

საფონდო ბირჟები მთელს მსოფლიოში მნიშვნელოვან პლატფორმებს წარმოადგენს, სადაც მყიდველები და გამყიდველები ვაჭრობენ სხვადასხვა ფინანსური ფასიანი ქაღალდებით, როგორცაა აქციები, ობლიგაციები, წარმოებული ფასიანი ქაღალდები (დერივატივები). ეს ბირჟები გადამწყვეტ როლს თამაშობენ გლობალურ ფინანსებში, რადგან ისინი უზრუნველყოფენ სტრუქტურირებულ გარემოს კომპანიებისთვის კაპიტალის მოსაზიდად და ინვესტიციებისთვის აქტივების ყიდვა-გაყიდვის შესაძლებლობას.

ძირითადი ნაწილი

საფონდო ბირჟები წარმოადგენენ თანამედროვე ფინანსური სისტემის მნიშვნელოვან ნაწილს, რომლის მთავარი ფუნქციაა კაპიტალის მოზიდვა, ბაზრის ლიკვიდურობის უზრუნველყოფა, ფასის დადგენა და რეგულაცია. საფონდო ბირჟების ძირითადი ფუნქციები უფრო კონკრეტულად შემდეგნაირად შეგვიძლია ჩამოვაყალიბოთ:

1. კაპიტალის მოზიდვა – საფონდო ბირჟები კომპანიებს საშუალებას აძლევენ მოიზიდონ კაპიტალი აქციების (კაპიტალი) ან ობლიგაციების (ვალუების) გამოშვებით. ეს პროცესი ეხმარება კომპანიებს შეიძინონ საჭირო ფინანსური რესურსები ახალი პროექტების ან ბიზნესის გაფართოებისთვის, რაც დადებითად მოქმედებს ქვეყნის ეკონომიკაზე.

2. ლიკვიდურობა – საფონდო ბირჟები უზრუნველყოფენ ბაზრის მაღალი ლიკვიდურობის მახასიათებლებს, რაც ინვესტორებს საშუალებას აძლევს მარტივად იყიდონ და გაყიდონ ფასიანი ქაღალდები. ლიკვიდურობა მნიშვნელოვანი ფაქტორია, რადგან ეს ზრდის ინვესტიციების კომფორტს და ეხმარება მათ რისკების მართვაში.

3. ფასის აღმოჩენა – ბირჟები ქმნიან გამჭვირვალე და კონკურენტულ გარემოს, სადაც აქტივების ფასები ფორმირდება მოთხოვნისა და მიწოდების საფუძველზე. ეს პროცესები უზრუნველყოფენ უფრო ზუსტ ფასებს, რაც დადებითად მოქმედებს ინვესტიციების გადანაცვლებებზე და ბაზრის ეფექტურობაზე.

4. რეგულაცია და ზედამხედველობა – ბირჟები უზრუნველყოფენ ვაჭრობის გამჭვირვალობას და სამართლიანობას, მკაცრად აკონტროლებენ ფინანსურ ტრანზაქციებს და ახორციელებენ ინვესტი-

რთა დაცვას. ეს ზრდის ნდობას და ამცირებს თაღლითობისა და არასწორი მენეჯმენტის რისკებს.

5. ბაზრის განწყობის ინდიკატორი – საფონდო ბირჟები ასახავენ ქვეყნის ეკონომიკურ მდგომარეობასა და ინვესტორთა განწყობას. ბირჟის ინდექსები, როგორებიცაა S&P 500 ან Dow Jones, ხშირად ასახავენ ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების ტენდენციებს, რამაც შეიძლება გავლენა მოახდინოს სამომხმარებლო და ბიზნეს განწყობებზე.

გლობალური საფონდო ბირჟების როლი ეკონომიკაში

საფონდო ბირჟები მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ კომპანიების განვითარებისთვის, არამედ მთელი ქვეყნის ეკონომიკისთვისაც. მათი როლი ვრცელდება ბაზრის ლიკვიდურობის უზრუნველყოფიდან, ქვეყნის ეკონომიკური ჯანმრთელობის ინდიკატორების გამართვამდე, რაც მეტ სიღრმეს აძლევს გლობალური ბაზრების ურთიერთდაკავშირებას.

1. კაპიტალის ფორმირების ხელშეწყობა – ბირჟები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ კაპიტალის ფორმირებაში, რომელიც აუცილებელია ბიზნესის ზრდისთვის. კომპანიები ახორციელებენ აქციების ან ობლიგაციების გამოშვებას, რაც მათ საშუალებას აძლევს მოიზიდონ კაპიტალი ახალი ინვესტიციებისთვის, ექსპანსიისთვის, ან ახალი პროექტების განხორციელებისთვის.

2. ლიკვიდურობისა და ბაზრის ეფექტურობის გაზრდა – საფონდო ბირჟებზე მაღალი ლიკვიდურობა აძლევს ინვესტორებს იმის შესაძლებლობას, რომ გამოიყენონ თავიანთი აქტივები სწრაფად და ეფექტურად. ლიკვიდური ბაზარი ეხმარება ინვესტორებს, რათა დაცული იყოს მათი ინტერესები, როგორც საერთაშორისო, ისე ადგილობრივ დონეზე.

3. არაპირდაპირი ეკონომიკური ინდიკატორი და მომხმარებელთა ნდობა – საფონდო ბირჟები ხშირად ასახავენ ეკონომიკის ზოგად მდგომარეობას, რადგან ისინი ასახავენ ეკონომიკური ციკლების მაჩვენებელს. მზარდი საფონდო ბაზარი მომხმარებელთა ნდობისა და ეკონომიკური სტაბილურობის აღმნიშვნელი ფაქტორია.

4. სამუშაო ადგილების შექმნა და ეკონომიკური განვითარება – საფონდო ბირჟები ხელს უწყობენ ბიზნესების ზრდას, რაც თავის მხრივ გამოიწვევს სამუშაო ადგილების შექმნას. მაღალი დასაქმება ზრდის ქვეყნის ეკონომიკურ სიძლიერეს, მთავრობის შემოსავლებს და ხელს უწყობს ადგილობრივ და საერთაშორისო ვაჭრობას.

5. უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა – გლობალურ საფონდო ბირჟებზე ინვესტიციები უზრუნველყოფენ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდას. ინვესტორები, რომლებიც ყიდულობენ აქ-

ციებს უცხოეთში, ზრდიან კაპიტალს და ამაღლებენ ქვეყნის ფინანსურ ბაზრებს.

6. რისკების მართვისა და დივერსიფიკაციის ხელშეწყობა – საფონდო ბირჟები უზრუნველყოფენ კომპანიების და ინვესტორების რისკების მართვისა და დივერსიფიკაციების შესაძლებლობას. ეს ხელს უწყობს ფინანსური სტაბილურობის შენარჩუნებას, განსაკუთრებით არასტაბილურობის დროს.

7. კორპორატიული მმართველობისა და გამჭვირვალობის ხელშეწყობა – ბირჟები უზრუნველყოფენ მკაცრ რეგულაციებს, რომლებიც კომპანიებს ავალდებულებენ კორპორატიული მმართველობისა და გამჭვირვალობის დაცვას. ეს ზრდის ნდობას ინვესტორებში და ქმნის კორპორაციებისათვის გრძელვადიანი ფინანსური სტაბილურობის საფუძველს.

8. მონეტარული და ფისკალური პოლიტიკის ხელშეწყობა – საფონდო ბირჟები მოქმედებენ ქვეყნის უფრო ფართო ეკონომიკური პოლიტიკის ფარგლებში. მაგალითად, ბაზრის ცვლილებებმა შეიძლება გავლენა იქონიოს ცენტრალური ბანკის საპროცენტო განაკვეთებზე, ხოლო მთავრობის პოლიტიკა შეიძლება იყოს ასახული საფონდო ბაზრის რეაგირებაში.

9. ინოვაციებისა და ტექნოლოგიური განვითარების ხელშეწყობა – ბირჟები ხელს უწყობენ ინოვაციური კომპანიების განვითარებას, რადგან ისინი შესაძლებლობას აძლევს ტექნოლოგიურ ფირმებს, ინვესტიციების მოზიდვისთვის. ეს ხელს უწყობს ინოვაციებს და ახალ ტექნოლოგიებს, რომლებიც ქმნიან ეკონომიკურ ზრდას.

10. გავლენა ეროვნულ ვალსა და საჯარო ფინანსებზე – ბირჟები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ეროვნული ვალის მართვაში, რადგან ისინი ხელს უწყობენ მთავრობებს ობლიგაციების გამოშვებაში, რაც ამცირებს ფისკალური ხარჯების ზრდას და უზრუნველყოფს ეროვნული ფინანსების სტაბილურობას.

ამრიგად, საფონდო ბირჟები მსოფლიოს ეკონომიკური განვითარების უმთავრესი ხელშეწყობის სტრუქტურაა, უზრუნველყოფენ რა მნიშვნელოვან სტრუქტურულ მხარდაჭერას არა მხოლოდ კომპანიებისთვის, არამედ ზოგადად ქვეყნის ეკონომიკური გამართულობისთვის. შესაბამისად, ისინი, როგორც კაპიტალის მოზიდვის წყარო და ფასების ფორმირების ადგილი, წარმოადგენენ ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან ფაქტორს მსოფლიო ეკონომიკის განვითარებაში.

საქართველოს საფონდო ბირჟა (GSE) და მისი გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე განვითარებაზე

საქართველოს საფონდო ბირჟა (წარმოადგენს მნიშვნელოვან ინსტიტუტს, რომელმაც ხელი უნდა შეუწყოს საქართველოს ეკონომიკურ განვითარე-

ბას. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ბირჟა არ არის ისეთი დიდი და გლობალურად გავლენიანი, როგორც ნიუ-იორკის ან ტოკიოს ბირჟები, იგი მაინც მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ქვეყნის ბიზნეს სექტორისა და ფინანსური ბაზრის სტაბილურობისთვის. საქართველოს საფონდო ბირჟა წარმოადგენს მნიშვნელოვან პლატფორმას, რომელიც ეხმარება ქართულ კომპანიებს კაპიტალის მოზიდვაში, მცირე და საშუალო ბიზნესების განვითარებაში და საერთაშორისო ინვესტიციების ხელშეწყობაში. ბირჟა უზრუნველყოფს გამჭვირვალობას და მაღალი სტანდარტების კორპორატიულ მმართველობას, რაც ასტიმულირებს ინვესტორების ნდობას და ზრდის ფინანსური ბაზრის სტაბილურობას. თუმცა, მიუხედავად ბოლო პერიოდში შესამჩნევი პროგრესისა, GSE კვლავ უამრავი გამოწვევის წინაშეა, როგორიცაა: ქართველ მწარმოებელთა უნდობლობა, ინფორმაციის ნაკლებობა საზოგადოებაში, შეზღუდული ლიკვიდურობა, ბაზრის ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება და სხვ.

საქართველოს საფონდო ბირჟის როლი ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში – საქართველოს საფონდო ბირჟა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ქვეყნის ეკონომიკურ ლანდშაფტში. ქვეყნის, რომელიც მდებარეობს ევროპისა და აზიის კვეთაზე. განვიხილოთ, თუ როგორ მოქმედებს საქართველოს საფონდო ბირჟა საქართველოს ეკონომიკაზე და რა გამოწვევები დგას მისი წინაშე:

1. კაპიტალის ფორმირების ხელშეწყობა – საქართველოს საფონდო ბირჟა ადგილობრივი კომპანიებისთვის მნიშვნელოვან პლატფორმას წარმოადგენს კაპიტალის მოზიდვისთვის. კომპანიებს შესაძლებლობა აქვთ, გამოუშვან აქციები და ობლიგაციები, რომ მოიზიდონ ფული ოპერაციების, გაფართოების და ინვესტიციებისთვის. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმ ქვეყნებისთვის, სადაც საბანკო დაფინანსება შეზღუდულია, და სადაც ინვესტორები ეძებენ ალტერნატიულ მეთოდებს პორტფელის დივერსიფიკაციისთვის. მიკრო და მცირე კომპანიებისთვის ბირჟა არის დაფინანსების მიღების შესაძლებლობა, რათა განავითარონ თავიანთი საქმიანობა. ეს ხელს უწყობს ქვეყნის მცირე და საშუალო ბიზნესის ზრდას, რაც საბოლოოდ პოზიტიურად აისახება საქართველოს მთლიან ეკონომიკაზე.

2. უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა – საფონდო ბირჟა ერთ-ერთ ძირითად მექანიზმად იქცა უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის თვალსაზრისით. საერთაშორისო კაპიტალის შემოდინება საქართველოს ეკონომიკაში განაპირობებს ნეგატიური გავლენების შემცირებას, რადგან იგი ზრდის წვდომას დამატებით ფინანსურ რესურსებზე. გარდა ამისა, კაპიტალის ბაზრის მეშვეობით, საქართველო ინტეგრირდება გლობალურ ფინანსურ სისტემაში,

რაც მის მიმზიდველობას ზრდის როგორც ევროკავშირში, ისე სხვა საერთაშორისო ბაზრებზე. უცხოური ინვესტიციები პირდაპირ გავლენას ახდენს საქართველოს ეკონომიკური ზრდის სტიმულირებაზე, რადგან ისინი ქმნიან ახალ სამუშაო ადგილებს, ტექნოლოგიურ ტრანსფერებს და ზრდიან ქვეყნის კონკურენტუნარიანობას.

3. გამჭვირვალობა და კორპორატიული მმართველობა – საქართველოს საფონდო ბირჟა ხელს უწყობს კორპორატიული მმართველობისა და გამჭვირვალობის სტანდარტების გაუმჯობესებას. კომპანიები ვალდებული არიან, წარადგინონ შესაბამისი ფინანსური ანგარიშგება და დაიცვან საერთაშორისო სტანდარტები. ეს პროცესი უფრო სტაბილურსა და გამჭვირვალეს ხდის ბაზარს, რაც ინვესტორების ნდობის ზრდას და ხელს უწყობს გრძელვადიან ინვესტიციებს. საფონდო ბირჟა ხელს უწყობს უფრო მაღალი მმართველობის სტანდარტების ჩამოყალიბებას, რაც ბიზნესის სწორი მიმართულებით განვითარებასა და უფრო სტაბილურ ეკონომიკურ გარემოს ქმნის.

4. ფინანსური ბაზრის ლიკვიდურობის უზრუნველყოფა – საქართველოს საფონდო ბირჟა ასევე უზრუნველყოფს ფინანსური ბაზრის ლიკვიდურობას, რაც მნიშვნელოვანია როგორც ინვესტორებისთვის, ისე კომპანიებისთვის. ლიკვიდურობა საშუალებას აძლევს ინვესტორებს, სწრაფად და ეფექტურად გაყიდონ თავიანთი აქტივობები, შესაბამისად, ეს ზრდის ბაზრის მიმზიდველობას და ხელს უწყობს სხვადასხვა ტიპის ინვესტიციების ჩადებას.

5. სამუშაო ადგილების შექმნა და ბიზნესის გაფართოება – საქართველოს საფონდო ბირჟა პირდაპირ გავლენას ახდენს სამუშაო ადგილების შექმნაზე. კაპიტალის მოზიდვა კომპანიებს ეხმარება გააფართოონ თავიანთი საქმიანობა, რაც საბოლოოდ ზრდის დასაქმების დონეს. როდესაც კომპანიები იზრდებიან, ისინი იწყებენ ახალ პროდუქტებზე მუშაობას, ახორციელებენ ახალი ბაზრების შესწავლას და, შესაბამისად, მეტი სამუშაო ადგილის შექმნას. ამგვარად, საფონდო ბირჟა ხელს უწყობს არა მხოლოდ ბიზნესის განვითარებას, არამედ ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას, რაც ხელს უწყობს ეკონომიკურ ზრდას.

6. ინოვაცია და მოდერნიზაცია – საქართველოს საფონდო ბირჟა კიდევ ერთი მნიშვნელოვან ფუნქციას ასრულებს ინოვაციისა და ბიზნესის მოდერნიზების თვალსაზრისით, აძლევს რა კომპანიებს საშუალებას, დაიწყონ ახალი პროდუქტებისა და სერვისების განვითარება. ბირჟის მეშვეობით კომპანიები უფრო მეტად უახლოვდებიან გლობალური კონკურენციის დონეს, რაც საბოლოოდ ქვეყნის კონკურენტუნარიანობას ზრდის.

7. სახელმწიფო ვალი და ფინანსური სტაბილურობა – საქართველოს მთავრობა ასევე სარგებ-

ლობს საფონდო ბირჟის შესაძლებლობებით. სახელმწიფო საფონდო ბირჟაზე სავალო ფასიანი ქაღალდების გამოშვებით იღებს დაფინანსებას სხვადასხვა ინფრასტრუქტურული და სოციალური პროექტების დასაფინანსებლად. ამ მექანიზმის გამოყენებით მთავრობა ახდენს ფინანსების მოზიდვას, რომ აღარ მოუწიოს სახელმწიფოს ვალის გაზრდა ან საგარეო სესხების აღება. მნიშვნელოვანი სტაბილურობის უზრუნველყოფის ერთ-ერთი მთავარი მექანიზმი სწორედ საფონდო ბირჟა გახდა, რომელიც საშუალებას აძლევს მთავრობას გრძელვადიან პერსპექტივაში განახორციელოს ეკონომიკური პოლიტიკა.

8. ეკონომიკური სტაბილურობა და მდგრადობა – საფონდო ბირჟა საქართველოს ეკონომიკურ მდგრადობასა და სტაბილურობას ზრდის. დივერსიფიცირებული ფინანსური სისტემა ამცირებს საბანკო სექტორში რისკების კონცენტრაციას და ამავდროულად ზრდის ქვეყნის წინააღმდეგობის უნარს ეკონომიკურ შოკებზე. ასეთ სიტუაციებში, თუ ერთ-ერთი სექტორი პრობლემების წინაშე აღმოჩნდება, სხვა სექტორების ზრდამ შესაძლოა გადაინაწილოს დაკარგული შემოსავლის მოცულობა.

გამოწვევები და შეზღუდვები – აღნიშნული უამრავი დადებითი ფაქტორის მიუხედავად, საქართველოს საფონდო ბირჟა მაინც სერიოზული გამოწვევების წინაშე დგას. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს საფონდო ბირჟა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ქვეყნის ეკონომიკაში, ის შედარებით პატარაა, შეზღუდული ლიკვიდურობითა და დაბალი მონაწილეობის დონით, განსაკუთრებით საცალო ინვესტიორების მხრიდან. მას ასევე სჭირდება უფრო დახვეწილი ინფრასტრუქტურა, რათა უკეთესად შეძლოს გლობალური ინტეგრაცია. სა-

ქართველოს საფონდო ბირჟას გააჩნია მნიშვნელოვანი, თუმცა ჯერ კიდევ განვითარების პროცესში არსებული ფუნქცია ქვეყნის ეკონომიკაში. მიუხედავად არსებული გამოწვევებისა, საფონდო ბირჟის მომავალი სავსეა შესაძლებლობებით, რომელთა რეალიზაცია კიდევ უფრო გააძლიერებს მის როლს საქართველოს ეკონომიკაში.

დასკვნა

საფონდო ბირჟები, როგორც ფინანსური ინსტიტუტები, არა მხოლოდ კომპანიებს ეხმარებიან კაპიტალის მოზიდვაში, არამედ მთელი ეკონომიკისა და ფინანსური ბაზრების ფუნქციონირებას უწყობენ ხელს. მათი რეგულაცია, გამჭვირვალობა და ეფექტურობა განსაზღვრავს ინვესტიორების ნდობას და სტაბილურობას ბაზარზე. გლობალურ საფონდო ბირჟებზე გამართული ვაჭრობა ხელს უწყობს არა მხოლოდ ადგილობრივ, არამედ საერთაშორისო ინვესტიციების მოზიდვას, რაც საბოლოოდ დადებით გავლენას ახდენს ეკონომიკურ ზრდაზე, სამუშაო ადგილების შექმნაზე და ფინანსური სტაბილურობის შენარჩუნებაზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Mishkin, F. S., & Eakins, S. G. 2018. Financial Markets and Institutions (9th ed.). Pearson;
2. World Bank Group, 2021. Developing Capital Markets in Emerging Economies: Opportunities and Challenges. Retrieved from www.worldbank.org;
3. International Monetary Fund (IMF), 2020. Financial Development and Economic Growth in Emerging Markets.
4. საქართველოს საფონდო ბირჟა (GSE). <https://www.gse.ge>